

*Вера Станисављевић-Ракић
Школа културолошко-језичке струке
"Димитрије Туцовић", Београд*

НЕКИ МЕТОДОЛОШКИ ПРОБЛЕМИ ПОНОВНОГ ЕТНОЛОШКОГ ПРОУЧАВАЊА СРБА НА КОСОВУ И У МЕТОХИЈИ

Етнографски одбор при Одељењу друштвених наука САНУ отпочео је 1988. године рад на пројекту "Етнолошко и демографско проучавање Косова". Етнолошки део пројекта осмислио је и њиме руководио проф. др П. Влаховић¹, а демографски део пројекта академик М. Мацура. Схема етнолошког проучавања Косова била је класично монографска с тим што су прихваћени и неки предлози етнолога позваних на консултације у вези са пројектом у смислу његовог проширивања и мултидисциплинарног приступа новонасталим променама као што су: етнички процеси на Косову, проблем иселјеника са Косова и њихова адаптација у новој средини, као и радови о појединачним проблемима везаним за ову средину било да су базирани на емпиријским или архивским подацима.

Нека запажања и искуства са прошлогодишњег етнолошког истраживања на Косову у оквиру пројекта САНУ (у току је даља реализација пројекта), показала су поред неопходности праћења промена у домену традицијске културе и нове феномене у социјалној култури и обичајном животу. У условима убрзаних акултурацијских процеса изазваних пре свега променом политичког и економског статуса Косова (амандмани и Устав у периоду од 1969-1974. године) у СР Србији и СФРЈ, затим, убрзаном индустријализацијом и урбанизацијом као непосредним последицама готово државноправног осамостаљивања САП Косова, дошло је до стварања читавог низа промена у традицијској култури које се, због повећане професионалне мобилности селског становништва, преносе и на урбано-индустријске средине. Повратни процеси су исто тако многобројни.

Сложеност праћења промена се повећава са чињеницом да је у питању хетероетничка средина (Албанци, Срби, Црногорци, Турци, Горанци, Јањевци, Роми, муслимани). Већ сама та околност указује на многобројне могућно-

1 П. ВЛАХОВИЋ 1988.

сти и правце истраживања међунационалних односа: процесе прожимања, нарочито на интерконфесионалној основи или етничке дистанце, промена или губљења етничких и националних обележја - све до етнoцида, али и геноцида, у најновије време.

Хронолошка димензија праћења промена импликује такође низ проблема у процесу проучавања новонасталих промена и то на више нивоа.

То је пре свега (1) дисконтинуитет у истраживањима од почетка овог века (Бранислав Нушић, Дена Дебељковић, Митар Влаховић и други) - 1903. - 1911. - 1930. - 1937. - 1958². Губљење континуитета у истраживању овакве врсте какво је праћење промена у хетерoетничкој средини са бурним политичким променама у току једног века има за последицу недостатак многих података у хронолошком мозаику акултурацијских процеса. Они су настајали у резултанти збивања везаних за политичку сферу као што су то биле сеобе изван матице, расељавања у циљу етничке хомогенизације по самом Косову, колонизације, аграрне реформе и друге административне интервенције које су имале за последицу или циљ промену етничке структуре Косова и Метохије.

Промене друштвено-економских односа на макро плану доносе такође низ промена и померања у привредној и професионалној структури: економске миграције село-град, обавезно основно школовање деце оба пола, административна забрана ношења зара и фереце, школовање и запошљавање омладине женског пола, забрана полигамије код муслимана по основу шеријатског брачног права, прилив огромних економских средстава на Косово због статуса економски неразвијене Покрајине и са тим у вези побољшања материјалног положаја становништва, или, пак, социјалног раслојавања, промене у вредносном систему и оријентацијама - забрана крвне освете као регулатора социјалних односа и увођење институције мировних већа, злоупотребе крвно-сродничких односа - непотизам, убиства жена и деце, категорија које у обичајном праву нису подлегале крвној освети, силовања на националној основи као вид притиска или покушај изазивања крвне освете итд.

Сви подаци о овим збивањима или њиховим непосредним утицајима на мене структурно-функционалне природе у институцијама и односима у традицијској култури остају заувек избрисани. Покушај реконструкције и научне спекулације не могу увек да дају праву слику односа, мада се и они намећу као метод услед недостатка емпиријских података у датој ситуацији.

Досадашњим етнолошким истраживањима Косова недостаје, (2) и уједначена методологија. Радови о Косову су антропогеографски и етнографски, али чак ни то није једина сметња. Много већи је проблем структуре ових радова, како квантитативне, тако и квалитативне. Констатовани дисконтинуитет не би био основни проблем да је барем уједначена структура радова као што је то код етнографских монографија, са уобичајеном схемом: становништво, материјална култура, друштвени живот, обичаји, веровања, знања и умења. Међутим, радови о Косову су различити и по обиму и по структури: почев од антропогеографских радова, путописа, до појединачних проблема из различитих области традицијске културе. По квалитету су они такође хетерo-

2. У краћак преглед библиографије о Косову на крају рада.

гени, али су махом дескриптивног карактера, ређе компаративног и синтетског, а готово нема ни једног рада који би указивао на шири друштвено-економски или културални контекст проблема којим се бави.

Прошлогодишње етнолошко истраживање Косова имало је од ценовитих радова подлогу и у раду свештеника Дене Дебељковића: "Обичаји српског народа на Косову", насталом давне 1907. године. У почетку намера нам је била да вршимо ревалоризацију ових, за оно време, несумњиво педантно изведених етнографских истраживања, али што је време више одмицало и што смо чешће посезали за претходним подацима које готово да нисмо могли да упоредимо са новодобијеним, то смо више увиђали потребу за преиспитивањем методологије нашег и претходног истраживања. У овом раду нису обухваћени остали радови о Косову које нећемо разматрати јер би то превазилазило границе овог кратког саопштења, мада би било веома пожељно и њих обухватити у некој будућој реevaluацији истраживачких радова о Косову.

Рад Дене Дебељковића рађен је у схеми првих неколико монографија објављиваних у Српском етнографском зборнику - кад је ова серија имала назив "Обичаји народа српског"³ (касније "Живот и обичаји народа српског"):

I рођење; свадба - крсно име или "свети"; смрт и погреб - задушнице (обичаји из личног и породичног живота);

II годишњи обичаји;

III обичаји уз рад и веровања.

У раду нема података о било каквој методологији нити напомена о научној приступу, те се о томе може закључивати једино на основу самих резултата истраживања и неких података из биографије аутора. Дена Дебељковић је провео највећи део свога живота на Косову, у Липљану, радећи као свештеник међу својим парохијанима-информантима⁴.

Податке је прикупљао непосредном методом, посматрањем свакодневног живота својих парохијана и вероватно бележећи податке из непосредних спонтаних разговора који нису били намењени искључиво писању овог рада. Тај начин рада, дакле, скоро апсолутне партиципације, може се сматрати готово идеалним и у данашње време уколико се "обичаји" стављају у шири друштвено-економски и државно-политички контекст како би се адекватно интерпретирали и на ширем, глобалном плану. Овако они остају идеализована слика истргнута из контекста реалних збивања, или још тачније, модел, културални образац пожељан у датој средини⁵.

Употребом метода ко-варијације у нашем раду отвара се низ методолошких проблема, почев од (1) општих методолошких проблема самог теренског истраживања, па све до (2) посебних методолошких проблема који се односе на компарирање резултата двају временски доста удаљених истраживања исте средине, односно културе.

3 Поп Дена Дебељковић: Косово Поље, СЕЗБ VII, Београд, 1907., стр. 173-332.

4 Архив САНУ, према истраживању мр Јасминке Ранчић, на чему јој и овом приликом најлепше захваљујем.

5 У. о томе MS P. D. Ракић: *Упутства за проучавање породице, њеног живота и културе*, (...) за теренску праксу студената етнологије Филозофског факултета у Београду, Београд, 1988.

На методолошке проблеме теренског истраживања код нас се већ указивало у радовима Р. Ракића, З. Рајковић, Д. Рихтман-Аугуштин⁶ и других етнолога.

Велики недостатак за ову анализу представља потпуно одсуство биографских података о аутору овог рада Дени Дебељковићу. О њему једино знамо да је био свештеник који је једном дошао у сукоб са својим парохијанима због њиховог сујеверја. Из тога би следио логичан закључак да слика коју нам пружа Дебељковић заправо није сасвим идеализована. Али, као свештеник, он можда ипак није био ни апсолутно објективан, а ни незаинтересовани посматрач збивања око себе. Сукоб који је имао са својим парохијанима био је засигурно на линији хришћанска догма-народно (паганско) сујеверје, а никако лични сукоб што потврђује и крај Дебељковићевог живота. Он је, наиме, стрељан као патриота од стране Бугара 1915. године. У народу овог краја је остао у светлој успомени, о чему смо се уверили из причања старијих људи у селу Ливађе код Липљана. Оно што недостаје да би се изградила потпуна слика о његовој личности истраживача народног живота на Косову је нешто више података о социо-културном миљеу у коме је поникао и који је битно одредио његов вредносни систем и читав културални образац⁷. Он је свакако традицијски, али друго ништа поближе не знамо, осим да је теолошким образовањем, његов примарни културални образац, можда сведен у границе одређене православно-хришћанском идеологијом.

Рад је штампан без икаквих напомена о методологији (евентуалном упутству и од кога је добијено, начину рада и прикупљања грађе и слично⁸). Све досад наведене околности приморавају нас да неке ствари само претпостављамо, уместо да их анализирамо. Да ли је сва грађа прикупљена на основу посматрања или и преко информаната? Ако је имао информанте, ког пола и које старости су били? Ако су били само мушког пола подаци о поступцима око рођења нису могли не бити, ако не непоуздани, оно барем, непотпуни. С методолошке тачке гледишта ни старост информаната није занемарљива чињеница. Она може много да говори о валидности података. Уколико су

6 R. R A K I Ć: Zajednička i granična problematika etnologije i sociologije (...), Radovi XI savetovanja EDJ, Zenica, 1969; MS P. PAKIĆ 1988; Z. R A J K O V I Ć: *Obilježja etnografske grade i metode njezina terenskog istraživanja*, Етнолошки преглед 12, 1974. D. R I H T M A N - A U G U Š T I N: *Struktura tradicijskog mišljenja*, Zagreb, 1984

7 Увидом у архивске податке о Дени Дебељковићу, у Архиву САНУ (део биографије Д. Дебељковића, MS E-469-I-1, м. с. о. закопаном благу E-469-I-1 и преписка, о сукобу Д. Дебељковића са осталим свештеницима и учитељем у Липљану, E-I-3 и други списи из заоставштине) нисмо много више сазнали, осим да је рођен и одрастао на Косову, у Липљану, у сеоској српској породици, те су му свакако многи подаци о обичајима изнети у књизи били познати јер их је практиковала и његова породица као и он сам, као припадник те средине и културе.

8 У иначе неуобичајено богатом фонду документације Дене Дебељковића, који се чува у Рукописном архиву САНУ (в. претходну напомену), нема никаквих трагова о евентуалним претходним контактима Дебељковића са тадашњим уредником Српског етнографског зборника Тихомиром Ђорђевићем - што, наравно, не искључује могућност да је тих контаката било. Штампана упутства за прикупљање етнографске грађе, Ђорђевићева и Ердељановићева, објављена су, међутим, тек након појаве ове књиге Етнографског зборника са Дебељковићевом монографијом....

информанти били млађи људи, подаци су свакако савремени са годином објављивања грађе. Уколико су били средња генерација, опет се могу узети само условно као приближно савремени, заправо, већ историјски, а у супротном су апсолутно временски неадекватни, јер им је историјски распон преширок за једно озбиљније разматрање као савремених података у односу на годину када су објављени. Мислимо да је ово последње и највероватнија хипотеза с обзиром да највећи део навода Дебељковића нисмо могли проверити у теренском раду који смо прошле године обавили. Неке од најкарактеристичнијих обичаја у вези са рођењем, свадбом и погребом нисмо затекли ни у подацима најстаријих информаната. Наравно, поново напомињем да нам није ни била намера проверавање тачности Дебељковићевих навода, већ су нам они искључиво служили као предтекст у упознавању дате средине и етнографских прилика у њој.

Тек касније када смо уочили разлике квалитативне природе између наших и Дебељковићевих података потражили смо одговор у преиспитивању методологије једног и другог рада. Тражећи сличан поступак у југословенској етнологији са жаљењем смо констатовали да таквих радова, осим Д. Рихтман-Аугуштин⁹, готово да нема. Ово је и разумљиво јер се такав проблем и није уочавао као методолошки битан захват у нашој ионако теренско-методолошки недовољно изграђеној теорији и пракси. Такви радови на страни уопште нису реткост и њихов значај је одавно схваћен¹⁰.

Имајући на уму да квалитет етнографске грађе зависи умногоме од временског периода када је вршено њено сакупљање, затим, метода теренског истраживања (наравно и развијености методологије тога времена) и личности самог истраживача, схватили смо да је Дебељковић био затечен понуђеним нормативним обрасцем који су му пружали његови информанти. Као што данашња сеоска заједница у целини није носилац традицијске културе, већ је у погледу партиципације у њој вишеструко раслојена, тако је мало вероватно да је тај склад био ненарушив и без икаквих промена и у прошлости. Разлике су морале постојати и то како квалитативне, тако и квантитативне.

Наша етнолошка литература препуна је описа нормативног стања или модела. Ако истраживач ово нема на уму онда он ствара конзистентан модел без правог богатства варијанти којима обилује пракса. Тако се упада у замку нормативног или "замишљеног" реда појава који паралелно егзистира са објективном стварношћу или "оствареним" редом појава. Тиме су се бавили

9 D. RIHMAN-AUGUSTIN, 1984.

10 DŽ. STJUART: *Teorija kulturne promene*, Beograd, 1981; R. BENEDIKT: *Obrasci kulture*, Beograd, 1976; R. REDFILD: *Selo koje je izabralo napredak*; O. LUIS: *Proveravanje i eksperimentisanje u radu na terenu*, *Antropologija danas*, Beograd 1972; где се наводе и други радови ове врсте, као: *Ponovna proučavanje Ašanta, Trobri jandana i dr.* *Antropologija danas*, str. 418. V. и веома користан чланак Zbigniew BIALY - Eva ZARNECKA-BIALY: *Uz probleme proveravanja u etnografskim terenskim proučavanjima*, *Етнолошки преглед* 3, Beograd 1961.

Клод Леви-Строс, Х. Гернт, З. Бауман и други а код нас углавном само Д. Рихтман-Аугуштин, Р. Ракић и О. Супек-Зупан¹¹.

Надаље, сам теренски истраживач би морао, како каже Леви-Строс, "конструирати модел који одговара феноменима чију системску значајку није осјетило друштво које он проучава. (...) У другим случајевима (...), етнолог има посла не само са сировим материјалима него и с моделима што их је већ конструирала дотична култура, у облику интерпретација"¹². Неопходно је, стога, "јасно разликовање истраживања и интерпретације културе које култури прилази из искуства живљења у одређеном друштвено-културалном систему, партиципирајући у вредностима тог система и интерпретирајући културу коју сада истражује. С тог спољашњег, етског становишта, истраживани су мање-више сви "примитивни" народи у прошлости, а исто су тако бројни европски па и већина наших истраживача прилазили народном стваралаштву и појединим институцијама "народне културе"¹³.

Етнолог мора да буде свестан и својих слабости а нарочито предрасуда које би онемогућавале објективност посматрања и интерпретације чињеничног стања, укључујући и изостављање, одабирање и наглашавање неких појава.

Етнологско проучавање Косова које је прошле године отпочела Српска академија наука и уметности, обухватило је само обичаје из личног живота (рођење, склапање брака и смрт). Притом се могло констатовати низ промена у обредно-обичајном склопу које, по нашем мишљењу, нису настале као резултат уобичајене трансформације у дужем временском периоду, тј. иновирања или осавремењавања обичаја, већ могу да представљају или вид "етномимикрије" у бурним друштвено-политичким превирањима на овој територији или методолошку грешку коју су правили и праве теренски истраживачи не разлучујући два нивоа стварности у традицијској култури: "замишљени" и "остварени" ред појава, односа, мишљења.

Управо смо се стога и одлучили за овакву врсту разматрања које би убудуће могло да пружи већу помоћ у лонгитудиналним истраживањима за која се и залажемо кад је у питању Косово као хетероетничка средина. Многе од изнетих напомена о опште-методолошким питањима теренског истраживања су већини истраживача познате. Оно што сматрамо значајним и новим доприносом методологији теренског истраживања јесу посебни проблеми у методу ко-варијације који се код нас ретко користио (у западној етнологији/антропологији много чешће) али и тамо само у функцији квантификације, много ређе промене, а готово да се и није размишљало о доприносу методологији у овој врсти истраживања.

11 Claude LEVI-STRAUSS: *Strukturalna antropologija*, Stvarnost, Zagreb, 1977; Zygmunt BAUMAN: *Kulture as Praxis*, Routledge and Kegan Paul, London-Boston, 1973; Helge GERNDT: *"Kultur als Forschungsfeld"*, München, 1981. - оба претходна рада наведена према D. RIHTMAN-AUGUŠTIN 1984; D. Rihtman-Auguštin: *Pretpostavke suvremenog etnološkog istraživanja*, Narodna umjetnost 13, 1976. str. 1-25; MS P. RAKIĆ 1988; O. S. UPEK-ZUPAN: *Od teorije do prakse i natrag* (...), Narodna umjetnost 13, 1976, str. 57-76.

12 CL. LEVI-STRAUSS 1977: 292.

13 D. RIHTMAN-AUGUŠTIN 1984: 15.

Компарација података из два различита истраживања једне исте средине представља својеврсни експеримент који омогућава проверу података. Могу се поредити институције и начин понашања: 1) унутар једне заједнице у одређено време; 2) унутар различитих заједница једне исте културе у исто време; 3) унутар једне заједнице и једне културе у различито време; 4) у различитим културама; 5) и коначно, можемо поредити целокупне културе¹⁴.

Најчешће се у етнологији радило компарирање у оквиру једне заједнице и једне културе. Провера поузданости података у етнолошким монографијама била је у функцији обима заједнице којом се бави. Много већи степен прова-равања постиже се у мањој заједници. Разлози поновног проучавања исте заједнице и културе били су испитивање социјалних промена или ради допу-не података.

У већини етнографских монографија, одељци у којима се ради о живо-тном циклусу још увек су врло слаби, нарочито у погледу систематске провере посматрања, квантитативних података и употребе узорка. Већи део одељака гласи тако као да су реконструисани из извештаја једног или више информа-ната. То је веома неповољно, јер у проучавању културе и личности од пресудне су важности и свака појединост и свеукупна тачност¹⁵.

Један од начина решавања проблема поузданости података "јесте да се приђе потпуно самосталним поновним проучавањем исте заједнице, али да то чине различити посматрачи, по могућству у исто време, а прихватљиво је да се то обави у различито време"¹⁶.

Циљ и вредност оваквих истраживања је у томе да се утврди које грешке чине одређени људи и под којим условима, а никако да се утврди ко је од истраживача у праву. Главна размимоилажења настају због разлика у методо-лошким приступима, интересовању и методолошкој оријентацији, што по О. Луису утиче и на организацију материјала и селекцију¹⁷.

Поновно проучавање исте заједнице од стране истог истраживача може такође да значи допринос проблему провере, нарочито ако је истраживач довољно свестан колико је проблем сама методологија и какве су промене могле настати у интервалу та два проучавања.

Оно што највише пада у очи код већине свих проучавања, јесте пропуст да се систематски процени рад који су обавили претходници и да се добије објашњење разлика у налазима. Скоро сваки нови истраживач наставља да проучава нешто ново само уз површан осврт на ранији рад. Ово може да значи више ствари. Може само по себи да потврди поуздавање у претходне извешта-је, прећутно; може исто тако да значи да су каснији истраживачи имали исте предрасуде као и они ранији, а то што не постоји разлика само је одраз одсуства критичког погледа на ствари; може још да значи недостатак осетљивости на методолошка питања¹⁸.

14 O. LUIS 1972: 413.

15 O. LUIS op. cit: 411.

16 В. нав. дело О. Луиса

17 O. LUIS op. cit: 417.

18 O. ЛУИС op. cit: 418.

У случајевима где су протекле многе године између првог и другог проучавања и где је промена била брза и коренита, може се десити да је врло тешко уопште, или чак немогућно, реконструисати раније услове са онолико тачности колико је минимално потребно у сврху проверавања. Управо је ово случај са радом Д. Дебељковића који смо користили као полазну основу за наше истраживање обичаја у неколико насеља на Косову.

Сматрамо на крају да се у овом случају ради само о методолошким разликама, а никако о губљењу обичаја услед истина велике временске дистанце. Иако тако, не би се могла узети у обзир ни позната тврдња многих истраживача косовских прилика, да се заправо ради о сасвим другој популацији становништва која ту није ни живела у време претходног проучавања. Наиме, постоје у етнолошкој и антропогеографској литератури подаци о бројним локалним миграцијама српског становништва у време турске владавине, која су била условљена променом феудалних господара. У свим насељима која смо обухватили узорком (Ливађе, Бресје, Угљари, Неродимље, Српски Бабуш) проверавали смо време насељавања породица информаната и сви су били староседеоци. У Српском Бабушу су нам чак показали тапије на посед (исписане на арапском), дакле из времена пре ослобађања ових крајева од Турака, а које су, наводно, још из времена Косовске битке.

Проблем провере и упоређивања података из Дебељковићевих и наших истраживања која су, опет напомињем, у току, требало би свакако разрешити и практично. У овом раду дата су само теоријска разматрања којима се проблем методологије ко-варијације само поставио. Сматрамо да је то тек почетак рада у овом типу методологије теренских истраживања. А са њима, заиста, не би требало више чекати ... док не буде сасвим касно.

ПРЕГЛЕД ЗНАЧАЈНИХ ЕТНОГРАФСКИХ И СРОДНИХ РАДОВА О КОСОВУ:

1. Милош С. МИЛОЈЕВИЋ: *Путопис дела праве (старе) Србије*, Београд, 1872.
(Етнички састав становништва, историја, народне песме, положај Срба под Турцима).
2. И. С. Ястребов: "Обычаи и пѣсни Турецких Сербовъ, С. -Петербург, 1886. (Крсно име, преслава, календарски обичаји и песме уз њих, свадбени обичаји и песме, обичаји око рођења детета, погребни обичаји).
(Крсно име, преслава, календарски обичаји и песме уз њих, свадбени обичаји и песме, обичаји око рођења детета, погребни обичаји).
3. Бранислав НУШИЋ: *Косово - опис земље и народа*, Матица српска, Нови Сад, 1902.
(I део: антропогеографски преглед области Косова; II део: привреда; III део: етничке прилике, друштвени односи, материјална култура и обичаји; IV део: историјски преглед)
4. (Поп) Дена ДЕБЕЉКОВИЋ: *Косово Поље*, СЕЗБ VII, Београд, 1907., стр. 173-332.
(Рођење детета, крштење, шишано кумство и обредне песме уз наведене обичајне радње, свадба и свадбене песме, крсно име и обредне песме, погребни обичаји, календарски обичаји, обредне поворке, привреда и веровања, гатање и молитве пред спавање).

5. Јован ЦВИЈИЋ: *Основе за географију и геологију Македоније и старе Србије*, III, Београд, 1911.
(Примање фиса преко женидбених веза поарбанашених Срба, домазетство, крсно име, насилно склапање бракова Срба и Српкиња у турско време, спречавање деоба задруга, порекло васојевићких родова, крштење деце, крвна освета)
6. Тихомир ЂОРЂЕВИЋ: *Становништво у Србији после Велике сеобе 1690. год.*, Годишњица НЧ XXXVI, Београд, 1927.
(Исељавање становништва Косовско-метохијске области на север и подаци о броју кућа у Призрену 1690. године)
7. Митар ВЛАХОВИЋ: *Етнолошка посматрања по Косову Пољу*, Скопље, 1930.
(Антропогеографски и историјски преглед, становништво, куће, ношња, говор, задружни живот, крсно име и преслава, сеоска слава, најважнији годишњи календарски обичаји, народна предања о Косовском боју)
8. Петар ВЛАХОВИЋ: *Етнолошко проучавање Косова и Метохије*, п. о. из Зборника Округлог стола о научном истраживању Косова (Научни скупови САНУ, књ. XLII, Београд, 1988.
(Преглед досадашњих етнографских, антропогеографских и сродних истраживања Косова и Метохије; главни проблеми и теме етнолошког проучавања ове области)
9. Видосава НИКОЛИЋ: *Српска породична задруга у метохиским селима*, Гласник Етнографског института 7, Београд, 1958.
10. Видосава НИКОЛИЋ: *Брак код Срба у Метохији (у околини Пећи)*, Етнолошки преглед 3, Београд 1961.
11. Атанасије УРОШЕВИЋ: *Косово*, СЕЗБ LXXVIII, Београд, 1965.
(Антропогеографске карактеристике, историјски преглед, насеља (положај и типови), кућа и друге зграде, становништво (састав и кретања, порекло, преглед досељеничких струја, исељавање), међусобни утицаји (етнобиолошки процеси, етничка стапања, утицаји на материјалну културу, односи Срба и Арбанаса, односи староседелача и колониста), друштвено уређење и телесне одлике становништва, привреда и насеља на Косову).

*

Појединачни радови о Косову односе се на друштвени живот: село као друштвену заједницу (Вукановић), двоверске задруге (Барјактаровић), кумство (М. Влаховић), двоверство (Урошевић); етничке саставе и процесе: исламске приче о пореклу Арнаута, Абаза и Черкеза (Елезовић), Черкези на Косову (Жупанић), Цинцари у околини Призрена (Костић), руске колоније у Призрену и Приштини (зборник радова), традиције о пореклу Арбанаса и бројне друге теме.

Vera Stanisavjević-Rakić

SOME METHODOLOGICAL PROBLEMS OF THE REPEATED ETHNOLOGICAL INVESTIGATIONS OF SERBIAN CULTURE IN KOSOVO AND METOHIA

The Ethnographic Board of the Serbian Academy of Sciences and Arts Social Science Department initiated in 1988 the work on the project "Ethnological and Demographic Investigation of Kosovo". The author of this contribution has taken part in the reconnaissance research in Serbian villages around Pristina and Lipjan, gathering data on ritual acts concerning critical moments in an individual's life. During her investigations of short duration there emerged, however, one new and unexpected methodological problem: namely, some data on customs following the individual's life cycle are completely absent although they were found 80 years ago (monograph by the priest-ethnographer, Dena Debeljković). Taking into consideration all possible reasons for these gaps and changes, the author supposes that they have neither disappeared or got transformed over an extended period of time (innovation or modernization of customs), nor, contrary to the suggestions proposed by some researchers of Kosovo, they could be explained as the result of population movements and shifts, for these villages are still inhabited by the native Serbian people. The author allows for, in some cases, the phenomenon of "ethnomimicry", found in these regions already by Jovan Cvijić, and which could still be practiced today, under the conditions of brutal assaults and various pressure the Serbs are subjected to in these areas (owing to the anti-Serbian policy and giving priority to the Albanian minority). However, the author believes the main cause to be the inadequate methodology of the former ethnographic research as well as, of many contemporary ones, that failed to distinguish between two levels of reality in the traditional culture: the "imagined" and "realized" orders of phenomena, relations and concepts. By citing some methodological positions of foreign researches, the author points out that it is necessary to accept such a differentiation of reality in further ethnological investigations of Kosovo and Metohia, which can no longer be postponed.